

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

В статтє обосновується необходимость личностно-деятельностного подхода к организации обучения в вузе, раскрывается сущность активных методов обучения и возможность их использования в процессе изучения педагогических дисциплин.

The article reveals the necessity of personality-moving approaches to development of a feature specialist at a higher educational establishment.

Концепція гуманітарної освіти України дозволяє поновити сенс вищої освіти шляхом впровадження сучасних технологій навчання, поставити в центр пріоритетів навчання та виховання студента, його неповторну та унікальну особистість. В світі існує дві технології освіти: науково-технократична та гуманістична. Гуманістична технологія акцентує увагу на постановку та рішення проблем шляхом висунення та перевірки гіпотез, експерименту, моделювання, критичного та творчого мислення, пошуку особистісного сенсу, готує студентів до інноваційної та самостійної діяльності.

Все більшого розповсюдження набуває активно-діяльнісний підхід до визначення форм і методів навчання як важливої складової управління пізнавальною діяльністю студентів (Л.В.Кондрашова). При цьому від викладача вимагається пошук та впровадження таких видів діяльності, які б сприяли досягненню мети в підготовці майбутніх фахівців. Виходячи з основних положень психології про ведучу роль діяльності (Леонт'єв А.), усвідомлена самостійна діяльність, основою якої є власні рішення, впливає на індивідуальний розвиток та особистісне становлення студента. При цьому вплив на розвиток студента залежить від ступеня його творчого стану та внутрішньої позиції.

Використання активних методів навчання в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін дозволяє здійснити перехід від традиційної форми організації навчання до нових. Активні технології навчання використовуються не тільки для глибокого розуміння та засвоєння, а й для використання отриманої інформації з дисципліни та дозволяють включити її в масштабну систему міжпредметних зв'язків. Весь процес навчання в цьому випадку проходить на позитивному емоційному фоні, що, в свою чергу, забезпечує підвищення ефективності співпраці викладача та студента. При цьому викладач виступає не тільки джерелом інформації, скільки організатором навчального процесу, що направляє його в необхідне русло, сприяє позитивному психологічному клімату.

Сучасні технології навчання базуються на використанні методичної системи, основою якої складають активні методи навчання, що спрямовані на формування особистості, розвиток професійно та соціально значущих якостей студентів, через інтеріоризацію спеціально побудованих умов навчального середовища. Підвищити інтерес та зацікавленість студентів до навчання дозволяє впровадження в навчальний процес методів активного навчання. В їх основі знаходиться принцип безпосередньої участі "об'єкта" педагогічного та виховного впливу в навчальному процесі. Під час його реалізації студент об'єктивно знаходиться в такій ситуації, які вимагають від нього постійного набуття знань, удосконалення засобів розумової діяльності, пошуку шляхів та форм рішення конкретних теоретичних та практичних завдань.

Активні методи навчання – це методичні прийоми та засоби аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами, що дозволяють активізувати їх навчально-пізнавальну та громадську діяльність на основі повного використання соціально-психологічного механізму мислення. Вони змінюють логіку навчання, орієнтують на розгляд дійсності в її різноманітті, забезпечують вивчення теорії в єдності з практикою. Позитивний бік активних методів навчання

полягає в тому, що вони мають високу ступінь адаптивності та дозволяють ефективно використовувати їх для ілюстрації основних положень педагогічної науки, психолого-педагогічних проблем, явищ та тенденцій в освіті, що вивчаються під час аудиторної (на лекції, семінарі) та позааудиторної роботи, а також для ефективного контролю знань студентів.

Таким чином, сутність активних методів полягає в тому, щоб придати навчальному процесу творчий, пошуковий характер, забезпечити єдність теоретичної та практичної діяльності об'єкта та суб'єкта навчання.

Активні методи навчання дозволяють оптимально вирішувати такі навчально-методичні завдання: забезпечити включення до активної навчальної роботи студентів з різним рівнем підготовки, встановити контроль за процесом засвоєння навчального матеріалу, сприяти глибокому формуванню у студентів комплексу професійних якостей, розвивати у студентів потребу в самоосвіті та удосконаленні.

Вибір методів та варіантів його використання залежить від мети заняття, його змісту, складу групи та кваліфікації викладача. Тому дуже важливо опанувати ці методи та впроваджувати їх під час занять.

Одним з найбільш ефективних методів навчання є моделювання професійних ситуацій під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Сутність їх полягає у залучанні студентів в педагогічні ситуації, що моделюють їх майбутню професійну діяльність та формуванні у студентів умінь активізувати увагу слухачів, оцінювати дії учасників семінару, розвивати педагогічні здібності.

Предметом моделювання ситуацій можуть бути: педагогічні явища, педагогічні міркування (обґрунтування оптимальних рішень) тощо. В залежності від мети заняття та методичних підходів до її розробки можна виокремити такі ситуації:

- теоретичні завдання (розробка схеми, програм), що мають за мету активізацію процесу пізнання, закріплення та систематизацію отриманих студентами знань;

- ситуаційні задачі прикладного характеру, що пов'язані з їх вирішенням у повсякденній педагогічній діяльності;
- комплексні завдання з декількох тем або дисциплін;
- проблемні завдання, які не мають рівнозначного вирішення та потребують творчого використання засвоєних принципів та методик.

Незалежно від характеру ситуаційних завдань всі вони повинні відповідати таким вимогам:

1. Наявність ситуації, яка потребує творчого підходу до її розв'язання (тобто вирішення за допомогою декількох підходів).
2. Ситуації повинні бути побудовані таким чином, щоб їх рішення відбивало логіку дій вчителя: аналіз ситуації (оцінка стану, що склався в даний момент), постановку задач, що витікають з даної ситуації, розв'язання проблеми (визначення та відпрацювання різних варіантів, вибір найбільш оптимального), відповідність правильності рішення ефективності діям, що запропоновані.
3. Багатоваріантність рішень, що може закладатися в структурі самої задачі.

Використання ситуацій передбачає аналіз методичного забезпечення семінарських занять, тобто визначення кола питань, що розв'язуються за допомогою ситуацій, розробка переліку ситуаційних завдань з кожного розділу дисципліни та визначенням їх місця та характеру в навчальній дисципліні. Методичне забезпечення професійних ситуацій містить у собі: перелік ситуаційних завдань, інформаційне забезпечення щодо їх вирішення, методичні підходи до їх розв'язання, рекомендації щодо обговорення. Обговорення ситуацій можна організувати різними видами: як індивідуальні, так і групові варіанти відповідей. Аналіз професійних ситуацій виконує функції інструменту в дослідженні та вивченні явищ, процесів, оцінки, вибору форм і методів навчання студентів.

Позитивний бік цього методу полягає в поєднанні простоти організації заняття з ефективністю результатів. В процесі рішення конкретної навчальної ситуації студенти

використовують свій життєвий досвід та засоби, які набули в процесі вивчення дисципліни.

Використання активних методів допускає аналіз різноманітних професійних ситуацій для розв'язання їх студентами. Існують такі типи ситуацій, які мають місце у практиці.

Екстремальна ситуація – призводить до руйнування звичних процесів, відношень, тягне за собою моральні втрати, потребує повернення зусиль, спонукає до перегляду форм та методів роботи, що склалися.

Критична ситуація – не є типовою для особистості або колективу, як правило, несподівано руйнує плани, порушує норми, що встановлені, правила, потребує негайного та радикального втручання.

Стандартна ситуація – типове явище, яке часто повторюється при одних обставинах, має одні джерела, причини та може мати як негативний, так і позитивний характер.

Найбільшу цінність представляють саме стандартні ситуації. Пояснити це можна тим, що вони мають більшу життєву значимість. Періодичне повторювання стандартних ситуацій призводить до виникнення стійкої реакції і таким рішенням, які ліквідують негативні наслідки конфліктної ситуації, але не усувають її причин.

Існує широке коло модифікацій професійних ситуацій, але під час занять частіше використовуються такі: ситуація – ілюстрація, ситуація – вправа, ситуація – оцінка.

Ситуація – ілюстрація. Сутність полягає в демонстрації найбільш можливих засобів рішення проблеми, що запропонована на семінарському або лекційному занятті. На конкретному прикладі з шкільної практики демонструються механізми процесів, вчинків, негативні або позитивні наслідки дій учнів, колективу класу, методів та засобів роботи, значення або роль деяких фактів, умов чи обставин. Використання ситуацій-ілюстрацій найбільш розповсюджений засіб, що дозволяє в більшій мірі

акцентувати увагу аудиторії, ув'язати теоретичний зміст теми або питання з практикою. Ситуації використовуються в наступних випадках:

- а) під час лекцій, коли необхідно на прикладі проілюструвати логіку міркування або дати оцінку певних факторів, тенденцій, процесів;
- б) в ході семінарського заняття для ілюстрації того чи іншого факту, події, явища;
- в) для створення проблемної ситуації в різних формах навчальної діяльності.

За змістом ситуація-ілюстрація повинна бути конкретною, точно відповідати меті й завданням застосування. При цьому слід не допускати перевантаження навчального матеріалу чисельними прикладами, фактами тощо.

Ситуація-ілюстрація активізує пізнавальний та розумовий процес, коли використовується для закріплення та обґрунтування головних моментів викладення матеріалу. Вона повинна носити не стільки інформативний, скільки методичний характер, тобто наочно продемонструвати механізм її оцінки з різних позицій.

Таким чином, застосування ситуацій-ілюстрацій із шкільної практики в навчальному процесі педвузу сприяє формуванню педагогічної спрямованості мислення, вміння сприймати педагогічний процес з позиції вчителя.

Ситуація – вправа характеризується більш високими вимогами до розвитку професійних умінь й навичок. Мета таких ситуацій полягає в опрацюванні та закріпленні навичок педагогічної роботи, методів педагогічного впливу на учнів. Ситуації-вправи вимагають від студентів звернення до довідкової інформації, вироблення плану дій за змістом ситуації. Ситуації – вправи застосовуються, як правило, на семінарських заняттях та повністю відповідають питанням, що розглядаються на занятті. При цьому необхідно враховувати інтелектуальний рівень, пізнавальні здібності студентів. Робота над вправами може мати як груповий, так і індивідуальний характер.

Учбова група розподіляється на 4-5 малих груп, в яких проводиться обговорення щодо виконання завдання, визначаються альтернативні варіанти, приймається рішення і представник від групи доповідає про виконання завдання.

Ситуація – оцінка дозволяє майбутнім педагогам оцінити вже прийняте рішення. Студентам пропонується опис конкретної ситуації. На відміну від інших ситуацій, ситуація – оцінка передбачає відпрацювання у студентів умінь аналізувати, розвивати мислення, вдосконалювати навички самооцінки. Обов'язковим є відкрите обговорення під час якого студенти повинні обґрунтувати мотиви свого вибору.

Використання завдань – ситуацій під час занять допомагає поставити студента в позицію вчителя, що, в свою чергу, прискорює процес “входження” в професію: Сутність кожної з ситуацій полягає у наявності в ній протиріччя, його розвитку та розв'язання.

Таким чином, завдання - ситуації виконують значну роль у формуванні досвіду педагогічної діяльності, накопиченні досвіду проектування, створення та розв'язання ситуацій.

Впровадження завдань – ситуацій в навчальний процес передбачає:

1. Включення студента в систему суб'єкт – суб'єктивних відносин на основі поєднання особливостей власного досвіду та досвіду імітаційного моделювання ситуацій викладача.
2. Засвоєння студентами знань, умінь, навичок, щодо розв'язання завдань-ситуацій.
3. Відпрацювання засобів взаємодії за допомогою вивчення та аналізу психолого-педагогічної літератури.
4. Поширене вивчення інформаційного простору та використання дидактичних матеріалів тощо.